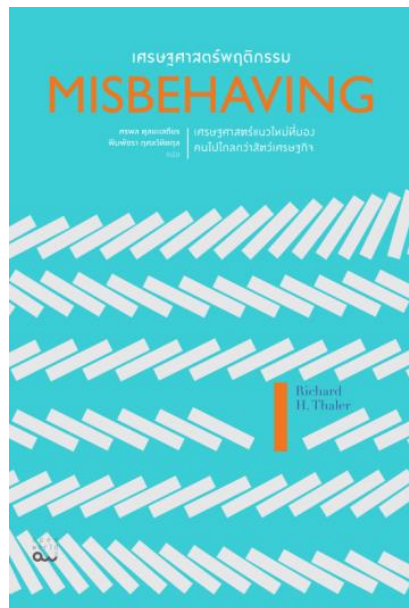

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

เศรษฐศาสตร์พฤติกรรม: เศรษฐศาสตร์แนวใหม่ที่มองคนไปไกลกว่าสัตว์เศรษฐกิจ
(Misbehaving: The Making of Behavioral Economics)

ปณิธิ วิมุตเกษม¹

เศรษฐศาสตร์พฤติกรรม: เศรษฐศาสตร์แนวใหม่ที่มองคนไปไกลกว่าสัตว์เศรษฐกิจ
(Misbehaving: The Making of Behavioral Economics)

ริชาร์ด เอช เฮอร์เชอร์ สรพล ตุลยเสถียร และ ฟิมพัชรา กุศลวิทกุล ผู้แปล (2559)
กรุงเทพฯ: โอเพนเวิลด์ส พับลิชชิง เฮาส์.

เศรษฐศาสตร์ เป็นวิชาทางสังคมศาสตร์ที่พยายามศึกษาและทำความเข้าใจในพฤติกรรมของมนุษย์ที่ใช้ชีวิตร่วมกันในสังคม ทำให้การตัดสินใจในการดำเนินชีวิตทั้งรูปแบบและวิธีการตอบสนองต่อสิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์ต้องเผชิญในแต่ละวันล้วนส่งผลกระทบต่อซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อตอบสนองความต้องการที่มีอยู่อย่างไม่จำกัด นำมาอธิบายด้วยเครื่องมือสำคัญ นั่นคือ แบบจำลองภายใต้ข้อสมมติที่ตั้งขึ้น จากนั้นจึงนำเครื่องมือนี้มาทดสอบว่า สามารถอธิบายความเป็นจริงของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ดีเพียงใด

¹ เจ้าหน้าที่อาวุโสฝ่ายขายและการตลาด บริษัท มัลติแบกซ์ จำกัด (มหาชน)

ในส่วนของผู้วิจารณ์ซึ่งเป็นนักศึกษาศาสาวิชาเศรษฐศาสตร์ทั้งระดับปริญญาตรีและระดับปริญญาโท ได้ทำ ความรู้จักและเริ่มศึกษาเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม (Behavioral Economics) ซึ่งเป็นเศรษฐศาสตร์แนวใหม่ที่มีการ นำเอาความรู้จากสาขาวิชาอื่น ๆ ทั้งทางสังคมศาสตร์และวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ร่วมกับวิชาเศรษฐศาสตร์ดั้งเดิม ทำให้มุมมองทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของผู้วิจารณ์เปลี่ยนไป และทำให้ผู้วิจารณ์มีความรู้สึกนึกคิดว่า เศรษฐศาสตร์ มีความน่าสนใจ น่าเรียนรู้ และน่าสนใจมากยิ่งขึ้น เพราะเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมทำให้ผู้วิจารณ์สามารถเข้าถึงโลกแห่ง ความเป็นจริง เกิดความสนใจใคร่รู้ที่คนคิด รสนิยม ความคิด การกระทำและการตัดสินใจของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ซึ่งสามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิด ทฤษฎี การทดสอบ การทดลอง และมีการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ อีกทั้ง สร้างแรงบันดาลใจให้ผู้วิจารณ์ศึกษาและค้นคว้าหาความรู้ต่อไปอย่างเพลิดเพลินและมีความสุข

ด้วยเหตุนี้เอง ผู้วิจารณ์จึงขอแนะนำหนังสือที่น่าสนใจมากเล่มหนึ่งเพื่อให้ผู้อ่านได้พิจารณาอ่านดู หนังสือเล่มนี้ มีชื่อว่า Misbehaving: The making of Behavioral Economics เขียนโดย ศาสตราจารย์ ดร.ริชาร์ด เอช. เธเลอร์ (Richard H. Thaler) อาจารย์ด้านเศรษฐศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยชิคาโก สหรัฐอเมริกา และนำมาแปลเป็นภาษาไทย โดย ศรพล ตูลยเสถียร และ พิมพ์ชรา กุศลวิทิตกุล ใช้ชื่อภาษาไทยว่า เศรษฐศาสตร์พฤติกรรม: เศรษฐศาสตร์แนวใหม่ ที่มองคนไปไกลกว่าสัตว์เศรษฐกิจ จัดพิมพ์ครั้งแรกโดย บริษัท โอเพ่นเวิลด์ส พับลิชชิง เฮาส์ จำกัด เมื่อตุลาคม 2559

ศาสตราจารย์ ดร.ริชาร์ด เอช. เธเลอร์ เป็นผู้เชี่ยวชาญสาขาวิทยาศาสตร์พฤติกรรมมนุษย์และเศรษฐศาสตร์ (Behavioral Science and Economics) และเป็นผู้ที่ได้รับรางวัลเพื่อระลึกถึง อัลเฟรด โนเบล สาขาเศรษฐศาสตร์ ประจำปี 2017 (Nobel Memorial Prize in Economic Sciences (2017)) จากคุณูปการในด้านเศรษฐศาสตร์ พฤติกรรม (Behavioral Economics) ซึ่งได้นำเอาวิชาความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และจิตวิทยามาประยุกต์ร่วมกับ เศรษฐศาสตร์เพื่อใช้ในการพัฒนากระบวนการและเครื่องมือที่จะทำให้เกิดความเข้าใจในพฤติกรรมและกระบวนการ ตัดสินใจของมนุษย์ในเชิงประจักษ์ได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น

สำหรับหนังสือ Misbehaving นี้ เธเลอร์ได้เรียบเรียงโดยการใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายผ่านการเล่าเรื่องราวความ เป็นไปของชีวิตตนเอง ผู้อ่านจะรู้สึกเสมือนกำลังนั่งฟังเรื่องราวที่ถูกถ่ายทอดโดยผู้ที่เปี่ยมไปด้วยความรู้และ ประสบการณ์ บอกเล่าความทรงจำถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ตนได้สะสมมาตลอดชีวิตอย่างจริงจัง ซึ่งโครงสร้างหนังสือเล่มนี้ แบ่ง ออกเป็น บทนำ และเนื้อหา 8 ส่วน โดยเกริ่นบทนำเพื่อบอกไปถึงสิ่งที่จะได้จากหนังสือเล่มนี้ แล้วจึงเรียงเนื้อหา 8 ส่วนตามลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาการทำงาน ซึ่งในแต่ละส่วน เธเลอร์ได้บอกเล่าสิ่งที่ตนสนใจ ทั้งพฤติกรรมและงานวิจัยต่าง ๆ รวมถึงบุคคลที่ตนมีปฏิสัมพันธ์ด้วยทั้งเพื่อนร่วมงาน นักวิจัย และนักเศรษฐศาสตร์ แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของความรู้ทางเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมที่เพิ่มพูนขึ้นในแต่ละช่วงเวลา

บทนำ เธเลอร์ได้เล่าเรื่องของบุคคลสำคัญสองท่านที่เป็นทั้งเพื่อนและครูของเขา คือ เอมอส ทเวอร์สกี (Amos Tversky) และแดเนียล คาน์เนแมน (Daniel Kahneman) ซึ่งเขาเรียกว่า แदनนี่ รวมทั้งบอกเล่าที่มาของการเขียน หนังสือเล่มนี้

ส่วนที่ 1 ประกอบด้วย 6 บท เธเลอร์ได้เล่าถึงช่วงแรกของการสอนหนังสือซึ่งข้อสอบกลางภาคที่ค่อนข้างยากทำให้นักศึกษาเศรษฐศาสตร์จุลภาคเกือบทั้งห้องไม่พอใจ เขาจึงทำการปรับข้อสอบและพบว่า นักศึกษาของเขาทำตัว “ขาดสติ” (Misbehave) เพราะพฤติกรรมของนักศึกษาไม่เป็นไปตามอุดมคติที่เป็นข้อสันนิษฐานสำคัญเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ใน

ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ทั่วไป ซึ่งมีแก่นสมมติฐานที่ว่า เราจะเลือกตัวเลือกที่ดีที่สุด (Optimizing) ในบรรดาสินค้าและบริการทั้งหมดที่หาซื้อได้ และข้อสมมติที่ว่า มนุษย์อีคอน (Homo Economicus) จะเลือกโดยปราศจากอคติ ซึ่งจะตัดสินใจเลือกตามสิ่งที่นักเศรษฐศาสตร์เรียกว่า “การคาดการณ์อย่างมีเหตุมีผล” (Rational Expectation) รวมทั้งสมมติฐานเรื่อง การเลือกตัวเลือกที่ดีที่สุดภายใต้ข้อจำกัด (Constrained Optimization) ซึ่งเป็นการเลือกสิ่งที่ดีที่สุดภายใต้งบประมาณที่มีจำกัด เฮอร์คัณพบจุดอ่อนของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ทั่วไป และมีการอ้างถึง อาดัม สมิธ (Adam Smith) บิดาแห่งเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่ว่า ก่อนที่จะเขียน ความมั่งคั่งของชาติ (The Wealth of Nations) ซึ่งเป็นผลงานชิ้นโบแดง อาดัมเขียนหนังสืออีกเล่มหนึ่งที่พูดถึง “อารมณ์” (Passion) ของมนุษย์ ซึ่งเป็นคำที่ไม่ปรากฏในตำราเรียนเศรษฐศาสตร์เล่มใด นอกจากนี้ เขายังได้ถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ โดยเปรียบเทียบระหว่างหลักการทางแนวคิดและทฤษฎีที่สำคัญของเศรษฐศาสตร์ดั้งเดิมกับสิ่งที่เขาค้นพบจากงานวิจัยต่าง ๆ และการทดลองเพื่อพิสูจน์ความถูกต้อง รวมถึงการอธิบาย “ทฤษฎีความคาดหวัง” (Prospect Theory) ซึ่งเป็นทฤษฎีสำคัญในบทความเกี่ยวกับการตัดสินใจที่เขียนโดยเอมอส ทเวอร์สกี (Amos Tversky) และแดเนียล คานเนแมน (Daniel Kahneman) โดยบทความนี้มีเนื้อหาที่ชี้ให้เห็นว่าทฤษฎีมีสองรูปแบบ คือ ทฤษฎีบรรทัดฐาน (Normative Theory) และทฤษฎีพรรณนา (Descriptive Theory) ซึ่งทฤษฎีบรรทัดฐานจะบอกว่า วิธีคิดที่ถูกต้องในการขบคิดปัญหาเป็นอย่างไร และความถูกต้องในที่นี้ หมายถึง ความสอดคล้องตามหลักตรรกะ ดังที่กำหนดไว้ในโมเดลการเลือกตัวเลือกที่ดีที่สุดซึ่งเป็นหัวใจของการใช้เหตุผลแบบเศรษฐศาสตร์

ส่วนที่ 2 ประกอบด้วย 4 บท เฮอร์คัณได้เล่าถึง “การทำบัญชีทางจิต” (Psychological Accounting) โดยอธิบายร่วมกับต้นทุนค่าเสียโอกาส (Opportunity Cost) และต้นทุนจม (Sunk Cost) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์พื้นฐานเกี่ยวกับผู้บริโภค รวมถึงการใช้ข้อสังเกตของเรื่องเล่าจากวงเบ็กเกอร์ในการอธิบายพฤติกรรมการตัดสินใจในชีวิตประจำวันของมนุษย์เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจมากยิ่งขึ้น

ส่วนที่ 3 ประกอบด้วย 3 บท เฮอร์คัณได้ยกตัวอย่างเกี่ยวกับปัญหาเรื่องการควบคุมตัวเองโดยเปรียบเทียบการพูดคุยระหว่างมนุษย์ทั่วไปกับมนุษย์อีคอน และอธิบาย “โมเดลการคิดลดอรรถประโยชน์” (Discounted Utility Model) ของ พอล แซมวอลสัน (Paul Samuelson) ซึ่งเป็นโมเดลมาตรฐานของการเลือกข้ามเวลาในวิชาเศรษฐศาสตร์ พร้อมขยายความด้วยการอธิบายเปรียบเทียบโมเดลฟังก์ชันการบริโภคของนักเศรษฐศาสตร์สามท่าน คือ จอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ (John Maynard Keynes) มิลตัน ฟรีดแมน (Milton Friedman) และ ฟรังโก โมดิกลีอานี (Franco Modigliani) รวมทั้งการเล่าพฤติกรรมการบริโภคของตนโดยนำแนวคิดและโมเดลในงานวิจัยของนักเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่มาอธิบายประกอบเพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจได้อย่างชัดเจน ภาคคั่นกลาง เป็นส่วนที่เฮอร์คัณได้ถึงการค้นพบวิธีนำเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมไปใช้กับการทำธุรกิจโดยเฉพาะการกำหนดราคา

ส่วนที่ 4 ประกอบด้วย 3 บท เฮอร์คัณได้ถึงการงานที่มหาวิทยาลัยบริติชโคลัมเบีย ในเมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา โดยทำงานวิจัยร่วมกับแดนนี่และ แจ็ก คเนตซ์ (Jack Knetsch) เพื่อนนักเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อมของแดนนี่ ในการศึกษาปัจจัยที่ทำให้รู้สึกว่าการซื้อเปียร์ที่ชายหาดนั้น “คุ้มค่า” และอะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้การซื้อนั้นดู “ยุติธรรม” งานวิจัยนี้เกิดขึ้นได้เพราะข้อตกลงที่แจ็ก คเนตซ์ ทำกับรัฐบาลแคนาดา ทำให้พวกเขาทำการสำรวจผ่านทางโทรศัพท์ได้ฟรี โดยโครงการนี้เป็นการฝึกอาชีพการเป็นนักสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ให้กับคนตงงาน มีการอธิบายเรื่องความเป็นธรรมในการทำธุรกิจโดยยกตัวอย่างการทำธุรกิจของบริษัทต่าง ๆ และใช้ทฤษฎีเกม คือ เกมทางแพรง

ของนักโทษ (Prisoner's Dilemma) และเกมสินค้าสาธารณะ (Public Goods Game) มาประกอบการอธิบาย เขาได้เล่าถึง อัลวิน รอท (Alvin Roth) นักเศรษฐศาสตร์ในวงการเศรษฐศาสตร์สายการทดลอง หนึ่งในผู้เขียนบทความในหนังสือชื่อ ห้องทดลองเศรษฐศาสตร์: ทบทวนมอง (Laboratory Experimentation in Economics: Six Points of View) ซึ่งเขาได้อธิบายการทดลองเกมพิสูจน์ความยุติธรรมถึงวิธีการและผลลัพธ์ที่ได้จากการทดลองดังกล่าว

ส่วนที่ 5 ประกอบด้วย 4 บท เธเลอร์เล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นตอนเขาทำงานที่มหาวิทยาลัยคอร์เนล สหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นช่วงที่เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมก้าวเข้าสู่เวทีใหญ่ครั้งแรกในงานสัมมนาที่มหาวิทยาลัยชิคาโก มีการอภิปรายเพื่อหาข้อสรุปว่า จิตวิทยาและเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมเป็นศาสตร์ที่น่าเชื่อถือหรือไม่ แบ่งผู้อภิปรายออกเป็นสองทีม คือ ทีมเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม นำทีมโดย เฮอร์บ์ ไชมอน (Herbert A. Simon) เอมอส (Amos Tversky) และแดนนี่ (Daniel Kahneman) และทีมเศรษฐศาสตร์ดั้งเดิม นำทีมโดย โรเบิร์ต ลูคัส (Robert Lucas) และ เมอร์ตัน มิลเลอร์ (Merton Miller) รวมทั้งผลสืบเนื่องที่นำไปสู่การต่อยอดความรู้จากงานวิจัยของผู้ที่มาร่วมงานสัมมนาครั้งนี้

ส่วนที่ 6 ประกอบด้วย 6 บท เธเลอร์เล่าถึงการศึกษาเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมในตลาดการเงิน โดยอ้างอิงสมมติฐานเรื่องตลาดที่มีประสิทธิภาพและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการอธิบาย “การตื่นตูมโดยทั่วไป” (Generalized Overreaction) ด้วยการทดลองทางการเงิน รวมทั้งอธิบายเกี่ยวกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในตลาดการเงิน

ส่วนที่ 7 ประกอบด้วย 4 บท เธเลอร์เล่าถึงการทำงานที่คณะบริหารธุรกิจบูธ (Booth School of Business) มหาวิทยาลัยชิคาโก สหรัฐอเมริกา ซึ่งเขาได้ร่วมงานกับ คริสทีน โจนส์ (Christine Jolls) ในหัวข้อ เราจะปรับปรุงวิชานิติเศรษฐศาสตร์ (Law and Economics) ที่เป็นอยู่อย่างไร จึงจะนำผลการศึกษาใหม่ ๆ ของเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมมาใช้ได้ โดยใช้การทดลองมาอธิบายประกอบกัน รวมทั้งเล่าถึงหัวข้อที่เขาให้ความสำคัญมากและทำการวิจัยร่วมกับ เคด แมสซี (Cade Massey) ลูกศิษย์ของเขา นั่นคือ การเลือกตัวนักกีฬาในลีกอเมริกันฟุตบอลระดับชาติ (National Football League: NFL) นอกจากนี้เขายังได้ยกตัวอย่างรายการเกมโชว์ทางโทรทัศน์ที่มีการวางเดิมพันและการตัดสินใจของผู้เล่นที่แสดงให้เห็นถึง พฤติกรรมการคำนึงถึงผู้อื่น (Other-regarding Behavior) โดยใช้ทฤษฎีเกมประกอบการอธิบาย

ส่วนที่ 8 ประกอบด้วย 3 บท เธเลอร์ได้เล่าถึงความคิดของตนที่มีต่อเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม การนำเสนอแนวคิดของเขาในงานสัมมนา “พรุ่งนี้จะออมมากขึ้น” (Save More Tomorrow) ซึ่งเขาได้เสนอให้คนเลือก “ในตอนนี้” เพื่อเพิ่มอัตราการออม “ในอนาคต” รวมทั้งพูดถึงหนังสือ สกกดความคิด สกกดพฤติกรรม (Nudge) ว่า มีบทบาทและมีความสำคัญอย่างไรต่อผู้ที่ได้อ่าน

บทสรุปของหนังสือ เธเลอร์ได้เสนอความคิดในสิ่งที่เขาหวังว่า สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมจะพัฒนาต่อไปอย่างไร พร้อมบันทึกท้ายบทเพื่อให้ผู้อ่านสามารถค้นหาคำสำคัญหรือหัวข้อที่สนใจได้อย่างสะดวกมากขึ้น กล่าวโดยสรุป หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่ประยุกต์เอาองค์ความรู้ทางด้านเศรษฐศาสตร์ทั้งเศรษฐศาสตร์ดั้งเดิมและเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม มาถ่ายทอดผ่านการเล่าเรื่องให้เข้าใจง่ายและเข้าถึงความเป็นไปของโลกในยุคปัจจุบัน ถึงแม้ว่าเนื้อหาบางส่วนอาจจะยากต่อการทำความเข้าใจสำหรับผู้ที่ไม่มีความรู้ทางด้านเศรษฐศาสตร์ แต่ด้วยรูปแบบและสำนวนการเขียนอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของเธเลอร์จะทำให้ผู้อ่านได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินพร้อมกับได้รับความรู้ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในชีวิตจริง และผู้อ่านอาจตกหลุมรักวิชาเศรษฐศาสตร์ได้โดยไม่รู้ตัว